

ВІДГУК

офіційної опонентки

докторки педагогічних наук, професорки

М.І. Пентилюк про кандидатську дисертацію Х.М. Карповець

«Формування правописної компетентності майбутніх учителів і літератури в процесі навчання мовознавчих дисциплін» зі спеціальності 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)»

Підготовка сучасного вчителя-словесника включає різні компетентності, зокрема й правописну. Важко уявити нині малограмотну людину. А разом з тим увага до писемного мовлення в суспільстві значно знизилася через його комп'ютеризацію.

Однак писемне мовлення є невід'ємним складником комунікації в різних сферах нашого життя й увага до нього має посилюватися.

Основи мовленнєвої комунікації, як відомо, закладаються в школі, отже, й вимоги до вчителя зростають.

Реформування вищої освіти в Україні в аспекті підвищення якості навчання, надання пріоритетності професійного самовдосконалення, готовність спілкуватися в усній і писемній формі вимагає особливої уваги до підготовки вчителя української мови і літератури.

У цьому контексті актуальність дослідження Х. Карповець не викликає сумніву. Адже сучасний фахівець має оволодіти низкою професійних компетентностей, включаючи й правописну. А вміння правильно оформляти документи, продукувати тексти професійного спрямування закладаються ще в період шкільного навчання, і це залежить від правописно компетентного вчителя-словесника.

Проблемі правописної грамотності учнів дослідники давно приділяють увагу. Авторка рецензованої дисертації вперше ґрунтовно вивчила процес

формування правописної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури, що становить наукову цінність дослідження.

Спираючись на попередні лінгводидактичні надбання в галузі навчання орфографії й пунктуації, Х. Карповець підійшла до розв'язання проблеми з позицій сучасної лінгводидактики – інноваційних процесів, нових технологій навчання у вищій школі, сучасного досвіду викладання.

Ми цілком суголосні з дисертанткою, що дослідження з лінгводидактики вищої школи охоплюють лише окремі аспекти навчання правопису, однак поза увагою залишається методична система формування правописної компетентності майбутніх філологів, зокрема вчителів-словесників.

Авторка опрацювала значний пласт літератури і, спираючись на попередній досвід, розробила власну методику формування правописної компетентності майбутніх учителів-словесників, що й визначило новизну дослідження.

Структура дисертації логічно виважена й по суті розкриває її складники – теоретичний і прагматичний.

На основі значної кількості опрацьованих джерел (213 позицій) авторка визначила теоретичну базу дослідження – компетентнісний підхід, термінологічний апарат, лінгвістичні засади та психолого-педагогічні передумови формування правописної компетентності. При цьому зазначимо, що авторка з'ясовує, хоч і дещо стисло, поняття «правописна компетентність» та його складники (див. рис. 1.1 на с.39).

Термінологічний апарат українського правопису представлено традиційним переліком орфограм і пунктограм, а також детальним аналізом їх з узагальненням сутності грамотного писемного мовлення.

Лінгвістичні основи формування правописної компетентності Х. Карповець визначає на базі принципів української орфографії та пунктуації, спираючись на традиційну їх класифікацію. Тут авторка обмежується аналізом загальновідомих у мовознавстві принципів правопису. На наш погляд, варто було б більше уваги приділити

правильності / неправильності орфограм і пунктограм, вийти на зв'язок з ортологією. Як елемент новизни відзначимо виділення функційно-стилістичного принципу української пунктуації, що дає змогу сприймати особливості авторського художнього тексту.

Значно ширше потрактовуються психолого-педагогічні передумови формування правописної компетентності. Використовуючи сучасні дослідження психологів і психолінгвістів, дисертантка звертає увагу на роль внутрішнього мовлення в продукуванні зовнішнього, роботу мислення, пам'яті та інших психічних процесів.

Варті уваги такі психічні компоненти – пізнавальний інтерес, мотивацію учіння, зокрема професійна мотивація та ін. На наш погляд, саме ці процеси, виділені в дисертації, становлять новизну дослідження.

Цікавим у цьому ключі є аналіз проявів безпорадності в процесі оволодіння правописною компетентністю. Докладний аналіз цього явища, його причин, шляхів подолання стане в пригоді як учителям, так і викладачам вищої школи.

Зміст першого розділу дисертації – «Теоретико-методичні засади формування правописної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури» – засвідчив прагнення дисертантки визначити теоретичну основу дослідження, поєднавши традиційні наукові положення із сучасними пошуками в галузі українського правопису та методики його навчання. А головне – підвести теоретичну базу під дослідження означеної проблеми з урахуванням особистісно орієнтованої методики навчання мови.

У другому розділі дисертації – «Теоретичні й прикладні аспекти формування правописної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури» – поглиблюється трактування ключової дефініції *правописна компетентність* у контексті професійної підготовки фахівців й розглядається методика цієї підготовки. У розділі аналізуються форми навчальної роботи, зокрема лекції, методи і вправи, що забезпечують належний рівень підготовки спеціаліста. Авторка особливу увагу звертає на застосування інноваційних

методів, використовуюючи здобутки сучасних лінгводидактів, акцентує на ролі таких методів, як метод проєктів, і пропонує досить розлогий його аналіз, дослідницький та ситуаційний методи, інтерактивний метод з низкою його прийомів.

Зауважимо, що саме ці методи активно використовуються в сучасній вищій школі, і додамо, що в дослідженні доречно поєднано аналіз традиційних та інноваційних методів, прийомів і засобів навчання з метою формування у студентів правописної компетентності.

У роботі Х. Карповець представлено також аналіз методичного забезпечення навчання (програми лінгвістичних дисциплін, дидактичні матеріали, «Український правопис» (2019), підручники й посібники).

Підрозділ 2.3 присвячено характеристиці рівнів сформованості правописної компетентності, визначено основні завдання констатувального етапу дослідного навчання, представлено діагностику (анкетування), тестування й контрольні зрізи, що лягло в основу розроблення експериментальної перевірки авторської методики.

Детальний опис перебігу констатувального етапу педагогічного експерименту підтвердив гіпотезу дослідження й засвідчив його актуальність, необхідність і своєчасність. Результати означеного етапу представлено у праці таблицями 2.5, 2.6, 2.7. проведена робота дала змогу дисертантці визначити критерії та рівні сформованості правописної компетентності, що забезпечило перебіг формувального етапу експериментального навчання.

У третьому розділі виділено вихідні методичні положення експериментального навчання – сучасні підходи, що визначили стратегію формування правописної компетентності, представлено програму формувального експерименту й лінгводидактичну модель, що включає всі параметри програми й демонструє зміст і структуру авторської методики. Досить докладно аргументовано етапи дослідного навчання (ціннісно-мотиваційний, діяльнісно-конструктивний, корекційно-збагачувальний, рефлексивно-творчий).

Опис кожного етапу супроводжується цікавим ілюстративним матеріалом, що розкриває особливості авторської методики й відображає сучасні підходи до навчання у вищій школі.

Як висновок констатуємо, що експериментальний матеріал для формування правописної компетентності забезпечив виконання завдань дослідження й дав позитивні результати, що представмо в підрозділі 3.3.

Як свідчать підсумкове анкетування та узагальнені результати контрольної роботи, рівні сформованості правописної компетентності значно зросли, що підтверджено детальним статистичним аналізом результатів дослідження.

Завершеність дисертації підтверджують висновки після кожного розділу й наприкінці роботи.

Цікавими й змістовними є досить ємні додатки.

Автореферат адекватно відбиває зміст дисертації.

Попри загалом високу оцінку опонованої дисертації висловимо деякі зауваження і побажання.

1. З'ясовуючи сутність ключового поняття *правописна компетентність*, варто було б ширше розкрити його складники – орфографічну й пунктуаційну компетентності, тим паче, що вони становлять основу новизни дослідження. Глибше дослідження цих понять на різних рівнях може стати перспективою подальших наукових пошуків здобувачки.
2. Не зовсім коректно, як нам видається, у науковій новизні стверджувати, що вперше з'ясовано такі дефініції, як *орфографія*, *пунктуація*, *компетентність*. Може, їх варто було б уточнити в контексті дослідження. Але стверджувати, що вперше їх з'ясовано як ключові поняття дослідження не можна, оскільки перші два давно існують у мовознавстві як назви розділів, а третє функціонує трохи не в кожному лінгводидактичному дослідженні.

3. Варто було уточнити предмет дослідження, додавши зміст і засоби навчання, або подавши в узагальненому формулюванні *методична система*.
4. Ми відзначили якісний аналіз психолого-педагогічних передумов досліджуваної роботи. Однак цей аналіз значно б виграв, якби дисертантка використала матеріал когнітології й когнітивної методики навчання мови, яка зорієнтована на осмислене засвоєння мовних явищ у формі концептів, що легше усвідомлюються й запам'ятовуються учнем чи студентом.
5. Додатки до дисертації цікаві, проте варто було б об'єднати матеріал у блоки й не використовувати алфавіт включно до букви О.
6. Цікавий ілюстративний матеріал до експериментальних завдань, але деякі малюнки розраховані на молодших школярів або вчителів початкових класів.

Висловлені зауваження мають в основному рекомендаційний характер і не впливають на оцінку дисертації.

Загальний висновок

Дисертація Х. Карповець «Формування правописної компетентності майбутніх учителів і літератури в процесі навчання мовознавчих дисциплін» є змістовним, самостійно виконаним і завершеним авторським науковим дослідженням, теоретичні та експериментальні результати якого в сукупності розв'язують важливу методичну проблему, пов'язану з формуванням правописної компетентності вчителів-словесників. Актуальність теми, наукова новизна основних положень, висновків і пропозицій дисертаційної праці, теоретичне й практичне її значення, відповідність вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань» (пп. 9,11,12,13,14,15), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, унесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів від 19 серпня 2015 р. № 656, від 30 грудня 2015 р. № 1159

та від 27 липня 2016 р. № 567), є підставою для присудження Карповець Христині Миколаївні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)».

Офіційна опонентка –
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри української філології
та журналістики Херсонського
державного університету

Марія ПЕНТИЛЮК

М. Пентилюк
підтверджую начальник ВК
Кудас Г.В.

30.11.2020